

Má být studium odborných zahraničních zdrojů považováno za povinnost českých lékařů v rámci jejich celoživotního vzdělávání?

Požadavek na celoživotní vzdělávání lékařů (CME = continuous medical education) se vyskytuje prakticky ve všech vyspělých zemích, institut CME má v různých zemích různou formalizovanou podobu, rovněž existuje výrazná odlišnost v požadavcích na CME mezi jednotlivými státy. Povinnost se celoživotně vzdělávat je (především tam, kde je kurikulum našeho oboru přijímáno jako referenční a uznáváno celosvětově – např. USA, Kanada, UK, Austrálie) lékaři v uvedených zemích vnímána jako naprosto přirozená a nedílná součást výkonu povolání. Zda v tom hraje roli obava ze ztráty licence při nenaplnění kritérií dané profesní komory, obava z nenaplnění jedné z mnoha podmínek tzv. recertifikace nebo zda to je vnitřní pocit trvajících potřeby být *up to date* a naplňovat tak jeden z atributů profesionalismu v medicíně – v konečném výsledku to je asi jedno. Mohu ale všechny ujistit, že „pocit“ z mých kolegů konzultantů během práce v zahraničí byl jednoznačný – všichni chtěli být považováni za lékaře, kteří jsou *permanently updated*, a představa, že by byli „přistiženi“, že by neznali klíčový odborný fakt nebo studii typu *game changer* byla pro ně nepřijatelná. Zda tento přístup převažuje i v naší odborné komunitě – nevím, ale mám-li být zcela otevřený, nemyslím si to.

Otázka, která je předmětem editorialem, vznikla zcela náhodně – v rámci případu, kde jsem působil jako soudní znalec a byl vystaven při soudním jednání argumentaci obhájce žalované strany, že v mém posudku poukazují na nutnou znalost určitého faktu (který byl zásadní pro posuzování odborně správného postupu předmětného případu), jež nebyl v dané době k dispozici v české odborné literatuře. Až později, při souvisejících diskuzích jsem si uvědomil, že jde, aspoň z mého pohledu, o velmi závažné téma pro celou naši odbornou komunitu a že ani profesní komora, pod jejíž gesci otázka CME spadá, nikdy dané téma neřešila. I proto jsem vznesl z pozice předsedy ČSARIM dotaz na prezidenta České lékařské komory (ČLK) a předsedu České lékařské společnosti (ČLS) dotaz, zda „*jsou lékaři v rámci svého celoživotního vzdělávání ve svém oboru/odbornosti povinni se vzdělávat studiem zahraniční a tedy cizojazyčné – nejčastěji samozřejmě v anglickém jazyce psané, odborné literatury?*“. Odpověď předsedy ČLS byla v osobní rovině, a proto ji zde necituji, nicméně obsahovala tezi, že by lékaři měli sledovat i cizí literaturu. Reakce ČLK byla napřed v e-mailu od viceprezidenta ČLK („... v zákonu, který určuje povinnost celoživotního vzdělávání lékařů – zákon č. 95/2004 Sb. v paragrafu 22, není povinnost vzdělávat se studiem zahraniční literatury uvedena. Pokud je mi známo, ani žádný jiný předpis či závazné stanovisko tuto povinnost lékařům explicitně neukládá...“) a poté v podobě oficiálního vyjádření prezidenta ČLK. Plné znění reakce prezidenta ČLK bylo obsahem Zpravodaje ČSARIM 3/2021. Pro potřeby další diskuze uvedu jen její, v originálním textu zvýrazněnou,

část: „*S ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti tak, jak výslovně stanoví zákon, nelze, podle našeho názoru v žádném případě činit lékaře odpovědným za to, že neznal a nepoužil postup, který neobsahuje ani české odborné učebnice lékařských fakult a zdravotnických škol, ani Stanoviska České lékařské komory nebo odborných společností... ani nebyla nikde v českém odborném tisku publikována...*“. V další části odpovědi je rovněž uvedeno, že: „... na lékaři nelze spravedlivě požadovat, aby informace, které nejsou v České republice k dispozici, byl povinen získávat ze zahraniční odborné literatury a používat je v běžné praxi...“.

S výše uvedenými postoji jsem seznámil členy výboru ČSARIM a dne 30. 6. 2021 proběhla v rámci jednání výboru rozsáhlá diskuze k danému tématu. V diskuzi zazněla řada názorů, které poukazovaly mj. i na určitá rizika jednoznačného stanoviska, jež by formulovalo nutnost studia zahraniční literatury. Na druhou stranu ale převažoval názor, že studium zahraničních zdrojů by mělo být nedílnou součástí vzdělávání lékařů. V diskuzi přítomných členů výboru kromě jiného zaznělo: „*Anglický jazyk je jazykem světové vědy... široká dostupnost zahraničních zdrojů vs. omezená dostupnost zahraničních časopisů na mnoha pracovištích... učebnice nemohou být jediným a rozhodujícím zdrojem odborného poznání... existence stále dokonalejších překladů... osobní zodpovědnost každého lékaře za své vzdělávání vs. role zaměstnavatele a ČLK*“.

Diskuze mezi členy výboru potvrdila, že předmětná problematika má mnoho aspektů, které neumožňují jednoduchou odpověď typu ano-ne, ostatně to jediné, na čem se výbor shodl, bylo vznik editorialem k dané problematice, který právě čtete. Přesto, nebo právě proto, si dovoluji polemizovat s postojem ČLK, který považují osobně za neprozíravý a do určité míry petrifikující značně formální postoj lékařů (i v našem oboru) k institutu CME, tak jak je nastaven stávajícími pravidly ČLK. Jsem přesvědčen, že lékař, který chce být trvale orientován ve svém oboru, se bez kontaktu se zahraničními zdroji, resp. bez studia zahraničních odborných periodik, neobejde. Na tom ne(z)mění nic ani častý (a mnohdy oprávněný) argument, že řada studií je nejasná, může mít různou interpretaci a jejich výsledky nemusí být s dalším rozvojem poznání platné. Mnoho kolegů považuje z tohoto důvodu čtení zahraničních časopisů za nepřínosné a v určitém pohledu mají pravdu, ostatně i odhad, že jen cca 10 % publikovaných studií má potenciál změnit praxi považují za značně nadsazený. Diskuze o potřebě studovat zahraniční zdroje však podle mého názoru nemá být vedena v rovině, jaké studie číst a jaké již ne, jaký zahraniční časopis je ten správný. Každý lékař, kterému záleží na svém vzdělávání a chce-li být trvale *updated* si po různé době najde vlastní systém, co číst a co ne, jaké zdroje a/nebo časopisy považuje za přínosné. Smyslem využívání zahraničních zdrojů není znát každou

studii v daném oboru, ale mít přehled, jakým směrem daný obor jde, jaká témata se diskutují a studují, zda se nějak vyvíjí znalosti, které jsme v době našich studií považovali za neprosto nezpochybnitelné a za „trvalé pravdy“ – příkladů zásadní změny pohledu na některá tehdejší „fakta“ bychom našli i v našem oboru dostatek.

Bez udržení přiměřené informovanosti o dění v našem oboru v celosvětovém měřítku můžeme být asi i výbornými rutinéry (v tom nejlepším významu slova), ale nikdy nebudeme plnohodnotnými lékařskými profesionály (a používám toto slovo s plným vědomím jeho určité zprofanovanosti v ČR) v pojetí výše uvedených zemí. K tomu prostě studium zahraničních zdrojů a čtení vědeckých prací v zahraničních časopisech patří, přestože obvykle jen málo z přečteného lze využít přímo a/nebo hned v naší praxi. Navíc nezapomínejme, že základem toho nejlepšího (v danou chvíli) klinického rozhodnutí u lůžka pacienta nebo na operačním sále jsou a vždy budou dva hlavní stavební kameny: naše klinická zkušenost a znalost aktuálního stavu odborného poznání předmětné problematiky.

Bez systematického studia zahraniční literatury, jako nezbytné podmínky, aby naše klinické rozhodování bylo vždy v souladu se stávajícím

stupněm odborného poznání, budeme vždy o krok pozadu před těmi, kteří si nikdy nekladou otázku, zda to je povinné či nikoliv.

Má se ČSARIM v dané věci nějak angažovat? Zastávám názor, že jednoznačně, a to především v prosazování podmínek pro vzdělávání (dedikovaný čas, podpora ze strany zaměstnavatelů, změny daňového systému), jaké mají naši kolegové ze zemí, které v textu opakovaně uvádím. I zde však platí, že základním předpokladem k dosažení identických podmínek je především zájem a „tlak“ celé odborné komunity, změna pohledu na sebevzdělávání jako investici (i vlastní finanční) do nás samotných, v neposlední řadě i změna postoje k významu slova „profesionalita“ – zde máme před sebou ještě dlouhou cestu.

prof. MUDr. Vladimír Černý, Ph.D., FCCM

předseda výboru

*Česká společnost anesteziologie,
resuscitace a intenzivní medicíny ČLS JEP*

Poděkování: Děkuji všem členům výboru ČSARIM a zejména MUDr. Michalu Horáčkovi, DESA, za cenné podněty k problematice a možnost s ním téma široce diskutovat.